

Товканець Оксана Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

В статті розглядається проблема визначення пріоритетних напрямів розвитку європейської професійної освіти на початку ХХІ століття. Підкреслено особливості її розвитку в умовах глобалізації, інтернаціоналізації, транснаціоналізації та європеїзації. Визначені завдання, що полягають у підтримці загального прагнення до демократизації системи освіти, сильного взаємопроникнення науки і освіти, нових підходів до системи управління освітою, виявлено, що пріоритетами є формування Європейського простору вищої освіти, де автоматичне визнання кваліфікацій стане реальністю, студенти й випускники зможуть вільно переміщатися в його межах.

Ключові слова: професійна освіта, вища освіта, стратегічні завдання розвитку, європейський освітній простір.

Постановка проблеми Сучасний етап розвитку освіти в світі характеризується особливою інтенсивністю перетворень, які в рівній мірі зачіпають організаційні й управлінські структури освіти, її цільові установки, зміст, методи і технології навчання, джерела й механізми фінансування а також умови та форми міжнародного освітнього співробітництва.

Інтенсивність загальноєвропейської інтеграції різко посилилася в результаті інституалізації Болонського процесу, орієнтованого на виконання країнами-учасницями спільних зобов'язань щодо реформування національних систем освіти. Інтенсивна модернізація і реформування сфери освіти відбувається не тільки на Європейському континенті, а й у всіх регіонах світу. Дослідження різноманітного досвіду розвинених країн, що реформують свої системи освіти відповідно до вимог їх оптимальної адаптації до нових викликів і умов глобалізованого конкурентного світу, вивчення світових тенденцій змін в освіті є необхідним для успішного реформування освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій У сучасному світі при переході від індустріального суспільства до інноваційного, інформаційного суспільства, що вимагає висококваліфікованих фахівців в нових напрямках і з новими компетенціями, особливо серйозні і швидкі зміни відбуваються у вищій освіті.

Проблеми розвитку вищої освіти та професійної підготовки були предметом наукових досліджень українськими і зарубіжними вченими, такими як Н.Абашкіна, Н.Авшенюк, В.Андрущенко, О.Абдулліна, О.Глузман, І.Зязюн, М.Євтух, І.Козубовська, В.Кремень, Н.Кузьміна, Л.Лук'янова, Н.Ничкало, Л.Пухова та інших.

Дослідники відзначають, що істотні зміни в системі освіти характеризують основні сучасні тенденції світового розвитку, зокрема прискорення темпів розвитку суспільства і, як наслідок, необхідність підготовки людей до життя в швидкозмінних умовах; перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії. У зв'язку з цим особливу важливість набувають чинники комунікабельності і толерантності [1; 3; 5]; виникнення і зростання глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в рамках міжнародного співтовариства, що вимагає формування сучасного мислення у молодого покоління; демократизація суспільства, розширення можливостей політичного і соціального вибору, що викликає необхідність підвищення рівня готовності громадян до такого вибору і життя

в такому суспільстві; динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни в сфері зайнятості, що визначають постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації і перепідготовці працівників, зростанні їх професійної мобільності; зростання значення людського капіталу, який в розвинених країнах становить 70-80% національного багатства, що обумовлює інтенсивний, випереджальний розвиток освіти як молоді, так і дорослого населення [1].

Мета статті: обґрунтувати стратегічні завдання розвитку європейської професійної освіти, зокрема педагогічної, на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні Європейський простір вищої освіти стикається з серйозними викликами. Він протистоїть економічній і соціальній кризі, критичному рівню безробіття, посиленню маргіналізації молоді, демографічним змінам, новим напрямкам міграції, конфліктам усередині держав і між ними, а також екстремізму та радикалізму. У той же час, підвищення мобільності студентів та викладачів освітніх організацій сприяє налагодженню ділових контактів, а стрімкий розвиток знань і технологій, які впливають на суспільства й економіки, відіграє все більш важливу роль в трансформації вищої освіти і науки. ЄПВО відводиться ключова роль в реагуванні на ці виклики шляхом консолідації можливостей в рамках європейського співробітництва та обміну думками з партнерами по всьому світу [2].

Світові глобалізаційні процеси стають рушійним фактором трансформації традиційної системи освіти, внаслідок чого набувають розвитку певні тенденції: інформатизація, демократизація, інтеграція, координація, інтернаціоналізація, транснаціоналізація, інструменталізація, комерціалізація, стандартизація тощо [3].

З інтернаціоналізацією пов'язаний такий порядок світоустрою, при якому домінуюча роль належить національним державам з чіткими політичними кордонами, через які може здійснюватися традиційна діяльність з інтернаціоналізації освіти - переміщення студентів, обмін персоналом, співпраця університетів, спільна дослідницька робота [4, с. 5].

Інтернаціоналізація, за визначенням англійського експерта Дж. Найт, - це впровадження міжнародного виміру в такі функції навчального закладу, як викладання, дослідження, надання послуг. Інтернаціоналізація обумовлена успіхом промислово розвинених країн в сферах економіки майбутнього. Знання і

освітні послуги вимагають не просто вдосконалення вищої освіти, а такої вищої освіти, яка інтегрується з міжнародною діяльністю урядів і приватного сектора. Проблема полягає в досягненні цієї інтеграції при одночасному збереженні традиційних універсальних цілей, що стоять перед вищою освітою. Доказом цього служить той факт, що глобалізація економіки і розвиток технологій створюють економіку глобального знання, яка передбачає інтернаціоналізацію виробників і продукції, особливо університетів й інших установ вищої освіти, і тих програм навчання, які вони пропонують [5, с.41].

«Європеїзація - це інтернаціоналізація в межах геополітичної території Європи або інтернаціоналізація, що підсилюється завдяки специфічним європейським інтересам» Виконавчий директор Європейської асоціації з міжнародної освіти Х. Келлен відмічає, що вплив Європейського Союзу у сфері обміну і мобільності студентів на початку XXI століття впевнено визначає ідею європеїзації і створення європейського виміру у професійній освіті як загальну мету [6].

Термін «міжнародна освіта» іноді вживається для позначення програм міжнародного обміну студентами, залучення іноземних студентів і обмін студентами, іноді для позначення тієї частини навчальних програм ВНЗ, яка пов'язана з міжнародною проблематикою, іноді - для позначення всіх видів міжнародної діяльності вищих навчальних закладів [7, с. 311].

Транснаціоналізація — це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, що є процесом посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій транснаціональних корпорацій [3].

Українська дослідниця процесу інтернаціоналізації Н. Авшенюк зазначає, що «транснаціональна вища освіта поєднує моноцентричну модель світового суспільного устрою та інтернаціоналізацію й інтенсифікацію міжнародних обмінів, взаємовідносин і взаємозалежності та характеризується безперешкодим поширенням інформації, досвіду і знання, розмиванням міцних зв'язків економічного й суспільного простору в межах конкретної географічної території, що надає світовому освітньому простору ознак вестернізації, постмодернізму, лібералізації, універсалізації, детериторіалізації» [1, с. 27].

Аналіз наукових джерел з проблем вищої школи [6; 9-12] уможливило визначити завдання розвитку професійної освіти:

1. Підтримка загального прагнення до демократизації системи освіти, що забезпечує доступність освіти для всього населення будь-якої країни, в першу чергу для здібної талановитої молоді незалежно від її соціального походження і матеріального становища; до забезпечення права на освіту всім бажаним, тобто реальною можливістю і рівні шанси для кожної людини отримати освіту в навчальному закладі будь-якого типу і рівня, незалежно від національної і расової приналежності, політичних поглядів та віросповідання.

2. Сильне взаємопроникнення науки і освіти. Утворюється ряд нових інформаційних структур і систем, відбувається їх самоорганізація, модифікуються навчально-освітні переваги, розвиваються відкриті і дистанційні форми освіти, зростає темп морального старіння знань (умінь), виникають соціальні та освітні професійні віртуальні спільноти, основні цілі яких – синергетичні: самопізнання, саморозвиток, самовиховання, самонавчання і т.д. Стандартизація, уніфікація, віртуалізація – основа багатьох міжнародних освітніх програм і співтова-

риств, підвищення якості навчання при адекватному виборі критеріїв [4, с.3-8].

3. Нові підходи до системи управління в освітній галузі. У сфері управління освітою відбувається пошук розумного компромісу між жорсткою централізацією і стандартизацією освіти, з одного боку, і повною автономією навчальних закладів, з іншого, де активно застосовують управління через громадську думку; управління через нові інформаційні і науково-методичні технології; управління на основі принципів гуманізації, гуманітаризації і гармонізації («3Г-освіта») освітнього процесу.

4. Поступове ускладнення систем професійної освіти, створення та використання нових її варіантів, більшість яких розраховане на молодь 18-23 років. Добре помітна також тенденція розширення системи професійної освіти на контингент дорослих людей, яким доводиться змінювати професію, підготовка молоді людини одночасно за кількома спеціальностями.

Суспільству потрібні не просто освічені люди, а люди, здатні ставити завдання і планувати ресурси, визначати підходи для їх вирішення. Система професійної освіти формує не тільки здатність застосовувати свої професійні знання, а й діяти відповідно компетентно при прийнятті рішення, організації роботи інших учасників взаємодії.

Дослідники з'ясовують, зокрема, взаємозв'язок моделі управління освітою і стилю педагогічної діяльності вчителя. У матеріалах Ради Європи неодноразово наголошувалося, що ця проблема нині є особливо актуальною для країн Центральної й Східної Європи, де у процесі перебудови соціальних і освітніх систем зароджується нове розуміння ролі вчителя в системі освіти загалом. Провідна ідея підготовки майбутніх фахівців ґрунтується на необхідності врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів розвитку теорії й практики педагогічної освіти, принципів мультикультурності, гетерогенності й поліетнізму в поєднанні з тенденціями регіоналізації [9, с.51].

Так, визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти стало пріоритетом діяльності спеціальної групи Європейських експертів «Удосконалення освіти вчителів та інструкторів», яка, перш за все, сформулювала вимоги до формування широкого спектру нових компетентностей учителя, що зумовлені змінами в політичному, соціальному, культурному, технологічному та економічному житті сучасного європейського суспільства [13]. Європейськими експертами визначено нові професійні компетентності педагога, пріоритетний вплив на формування яких здійснюють такі чинники:

1. Соціальні зміни, якими зумовлено необхідність формування таких компетентностей учителя: компетентності у сфері громадянської освіти: готовність до життя в мультикультурному толерантному суспільстві, яке забезпечує рівні можливості для особистісного і професійного розвитку всіх громадян; формування стилю життя з урахуванням вимог збереження стабільного навколишнього середовища; сприяння гендерній рівності в сім'ї, на роботі, у суспільному житті; усвідомлення себе громадянином Європи і виконання функцій, що відповідають такому статусу; готовність до управління власним кар'єрним розвитком; компетентності у сфері розвитку навчальних умінь учнів, які необхідні для неперервної освіти: мотивація до отримання знань, що виходять за рамки обов'язкової освіти; уміння будувати самостійну навчальну траєкторію; уміння здобувати нову інформацію; комп'ютерна грамот-

ність; креативність та інноваційність; готовність до розв'язання проблем; підприємницькі вміння; комунікативні вміння; установлення зв'язків між компетентностями, що передбачають уміння укладання нових навчальних програм, та знаннями предмета спеціалізації вчителя.

2. Зростаюча різноманітність контингенту учнів і зміни в освітньому середовищі. Такі зміни вимагають від учителя врахування нових умов здійснення навчального процесу: уміння співпрацювати з учнями різного соціального, культурного і етнічного походження; укладання нових початкових програм, участь в організаційному розвитку школи, у розробленні нових форм оцінювання знань учнів; уміння співпрацювати з батьками учнів та іншими соціальними партнерами. Учитель повинен уміти інтегрувати ІКТ у навчальний процес і у професійну практику в цілому.

3. Зростаючий рівень професіоналізації діяльності вчителя. Така вимога передбачає: дослідницький характер професійної діяльності, готовність до розв'язання професійних проблем; відповідальне ставлення до свого професійного розвитку як до неперервного процесу, усвідомлення того, що із закінченням ВНЗ здобуття освіти не припиняється, а тільки змінює форму [9, с. 52-53].

5. Розробка, удосконалення та застосування технологій, що спрямовані на підвищення якості вищої освіти (педагогічні тести, процедури і засоби комп'ютерного контролю, самоконтролю). Якість освіти і контроль якості є найважливішими елементами функціонування та управління освітніми системами [11].

6. Взаємовизнання і еквівалентність періодів навчання, освітньо-кваліфікаційних рівнів та документів про отримання освітніх кваліфікацій (атестатів і дипломів), а також вчених ступенів і звань [15, с. 106]

7. Активізація білінгвізму і полілінгвізму, що спрямовано на захист мовної розмаїтості та поширення знань про мови з огляду на культурну ідентичність та соціальну інтеграцію. У багатомовному суспільстві громадяни можуть краще скористатися перевагами освітніх, професійних та економічних можливостей, створених в об'єднаній Європі [8, с. 14-15]. Вирішальне значення мовні навички мають для формування нових професійних навичок, забезпечуючи конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

8. Посилення університетизації вищої освіти і процесів інтеграції всіх вищих навчальних закладів в систему провідних в країні і в світі університетів, що призводить до появи потужних університетських комплексів, науково-освітніх мегаполісів державного, континентального і міжрегіонального значення; відбувається також об'єднання університетів з промисловими комплексами, в результаті чого формуються наукові центри для наукових досліджень та адресної підготовки унікальних фахівців для сучасних фірм і підприємств; регулярне оновлення цілей, змісту і технологій професійної підготовки у вищій школі, здійснення коректування навчальних програм з урахуванням досягнень науково-технічного і соціального прогресу й вимог світових стандартів освіти;

9. Суттєвою складовою сучасної освіти стали питання сталого розвитку. Принципи сталого розвитку розглядаються як універсальний та необхідний елемент повсякденного життя, тому їх включають до всіх освітніх програм і навчальних дисциплін. При цьому підвищується необхідність зміцнювати взаємозв'язок між природничими та суспільними науками, запроваджувати міждисциплінарні підхо-

ди, впроваджувати систему випереджуючої освіти: впровадження інтегративних курсів та уроків, що сприяють розвитку системного мислення; впровадження курсів з розвитку критичного мислення та аргументативного дискурсу, відповідної інформаційної культури; курси гуманоцентричного спрямування (розвиток моральної культури особистості із залученням ідеї відповідального ставлення до життя); курси соціостратегічного спрямування (розкриття основних тенденцій та загроз соціального розвитку, моделювання проектів, пов'язаних із образами очікуваного або бажаного майбутнього); курси, спрямовані на розвиток інтеграційної культури особистості – етики толерантності, гендерної рівності, полікультурності; курси, спрямовані на розвиток громадянської та правової культури особистості

10. Орієнтація процесу навчання дорослих, перекваліфікацію працівників для задоволення потреби ринку праці. Програми навчання дорослих орієнтуються, в першу чергу, на вразливі групи населення: низькокваліфіковані працівники, мігранти та інші. Європейський перелік ключових компетенцій в безперервній освіті містить список навичок, умінь і знань, які вважаються необхідними для отримання роботи з конкретної спеціальності, для отримання статусу громадянина і для соціальної інтеграції. У переліку вказані вісім наступних ключових компетенцій: спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична компетентність і базові компетенції в науці і техніці, комп'ютерна грамотність, вміння вчитися, соціальні і громадянські компетенції, основи ініціативи і підприємництва, основи комунікаційної культури. Особливу увагу в системах освіти європейських країн звертається на володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Посилена увага надається питанням вивчення комп'ютерів, способах дистанційного навчання.

Пріоритетами розвитку професійної освіти є формування Європейського простору вищої освіти, де «спільні цілі будуть реалізовуватися у всіх країнах-учасниках, забезпечуючи взаємну довіру до систем вищої освіти; де автоматичне визнання кваліфікацій стане реальністю і студенти і випускники зможуть вільно переміщатися в його межах; де вища освіта буде ефективно сприяти побудові інклюзивних товариств, заснованих на демократичних цінностях та правах людини; і де освітні можливості дозволять отримувати компетенції та вміння, необхідні для європейського громадянського суспільства, інновацій та працевлаштування...», де основоположними стануть підтримка і захист студентів і викладачів в реалізації ними права на академічну свободу і забезпечення їх повноправної участі в управлінні освітніми організаціями, підтримка освітніх організацій вищої освіти з метою підвищення їх зусилля з просування міжкультурного взаєморозуміння, критичного мислення, політичної та релігійної терпимості, гендерної рівності, демократичних і громадянських цінностей для зміцнення європейського та світового громадянського суспільства [2; 15].

Висновки. Для розвинених країн Європейського Союзу розроблена система в галузі освіти, зокрема професійної освіти, є стратегічним курсом удосконалення освітньої політики держави, якості освіти. Реалізація завдань розвитку професійної освіти та положень щодо оптимізації та інтеграції програм навчання молоді та дорослого населення, посилена увага до вивчення іноземних мов та інші, позитивно впливають на соціальний рівень життя суспільства.

Список використаної літератури

1. Авшенюк Н.М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у розвинених англомовних країнах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття); 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; автореферат дис. на зд. наук.ст.д. пед.н., НВПН України; ПООД; Н.М. Авшенюк. – Київ, 2016. – 42 с.
2. Ереванское коммюнике Министерской конференции и Декларация Четвертого Болонского политического форума, принятого 14 – 15 мая 2015 года в Ереване (Армения) // [Електронний ресурс]. – URL: <http://ined.ru/naw.php?p=205>
3. З.Домбровська С. Якість освіти як одна із запорок вдалого державного реформування вищої школи України / С.Домбровська // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – № 1 (39). – 436 с. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/index.html>
4. Скотт П. Глобалізація і університет / П. Скотт // Alma mater. – М., 2000. — № 4. – С.3-8.
5. Зарецкая С.П. Международная составляющая современного высшего образования / С.П. Зарецкая // Глобализация и образование. – М.:РАН, ИНИОН, 2001 – С.39-45.
6. Келен Х. Концепция дальнейшего развития интернационализации на практике: десятилетие эволюции / цит. по «Интеграционные процессы – области образования: анализ мировых тенденций» // [Електронний ресурс]. – URL: <http://comparative.edu.ru:9080/PortalWeb/Msg?id=6266>
7. Lambert R.D. International education and international competency in the United States // European J. of Education – Oxford, 1993. – vol. 28, №3. – P.309-325.
8. Десятов Т. М. Стратегічні напрями реформування педагогічної освіти і моделей модернізації управління освітою в зарубіжних країнах // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки». – 2016. – №12. – С.48-56.
9. Дубасенюк О.А. Тенденції розвитку професійної педагогічної освіти // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А.Дубасенюк, Л.В.Калініної, О.Є.Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – С.3-7.
10. Європейські підходи до оцінки якості освіти // [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ibe.unesco.org/cops/russian/EU>
11. Стандарти и директивы для агентств гарантии качества в высшем образовании на территории Европы [Электронный ресурс]. – URL: http://orensau.ru/ru/prochiedokumenty/doc_view/549
12. European Council, March 2000. – [Электронный ресурс]. – URL: http://ue.eu/int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/
13. Європейські підходи до оцінки якості освіти // [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ibe.unesco.org/cops/russian/EU>
14. Лахижа М.І. Освітні аспекти удосконалення кадрового забезпечення публічної адміністрації: болгарський досвід / М. І. Лахижа // Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. / за заг.ред. В. В. Олійника. – К.: УМО НАПН України, 2016. – С. 106 – 111.
15. Роль стандартов и рекомендаций Европейской ассоциации гарантий качества в высшем образовании (ENQA) в достижении целей Болонского процесса // [Электронный ресурс]. – URL: <http://ecsocman.hse.ru>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 20.10.2017 р.

Товканец Оксана

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедри общей педагогике и педагогике высшей школы,
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», Украина

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

В статье рассматривается проблема определения приоритетных направлений развития европейского профессионального образования в начале XXI века. Подчеркнуто особенность его развития в условиях глобализации, интернационализации, транснационализации и европеизации. Определены задачи, заключающиеся в поддержании общего стремления к демократизации системы образования, сильного взаимопроникновения науки и образования, новых подходов к системе управления образованием, выявлено, что приоритетами является формирование Европейского пространства высшего образования, где автоматическое признание квалификаций станет реальностью, студенты и выпускники смогут свободно перемещаться в его пределах.

Ключевые слова: профессиональное образование, высшее образование, стратегические задачи развития, европейское образовательное пространство.

Tovkanets Oksana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of General Pedagogy and Pedagogy of the Higher School
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

STRATEGIC TASKS FOR THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN VOCATIONAL EDUCATION AT THE BEGINNING OF XXI CENTURY

The article deals with the problematics of determining the prior directions of the European vocational education development at the beginning of the XXI century. The topicality of the problem is determined by the need for training the highly qualified specialists in new areas and with new competencies for the innovative, information society. The peculiarities of the vocational education development under the conditions of globalization, internationalization, trans-nationalization and Europeanization have been emphasized. It has been revealed that the priorities of the vocational education development are the formation of the European Higher Education Space, where "the common goals will be implemented in all participating countries, providing mutual trust in higher education systems; where automatic recognition of qualifications will become a reality, students and graduates will be able to move freely within its borders. It has been concluded that the developed system in the field of vocational education is a strategic course of improving the educational policy of state, quality of education.

Key words: vocational education, higher education, strategic tasks of development, European educational space.